

9. BŪDVARDŽIŲ KIRČIAVIMAS

9.1. DVISKIEMENIAI BŪDVARDŽIAI

Dviskiemenių būdvardžių yra dvi kirčiuotės, kurios beveik atitinka dviskiemenių daiktavardžių trečiąją ir ketvirtąją kirčiuotę, tad jos ir žymimos tais pačiais skaitmenimis (3, 4).

9.1.1. **Trečiosios** (3) **kirčiuotės** dviskiemenių būdvardžių kirtis šokinėja iš galūnės į tvirtapradę šaknį, pvz.:

Vienaskaita

V. <i>báltas</i>	<i>baltà</i>	<i>brangùs</i>	<i>brangi</i>
K. <i>bálto</i>	<i>baltõs</i>	<i>brangaũs</i>	<i>brangiõs</i>
N. <i>baltám</i>	<i>báltai</i>	<i>brangiám</i>	<i>brángiai</i>
G. <i>báltą</i>	<i>báltą</i>	<i>brángų</i>	<i>brángių</i>
Įn. <i>báltu</i>	<i>bálta</i>	<i>brángiu</i>	<i>brángia</i>
Vt. <i>baltamè</i>	<i>baltojè</i>	<i>brangiamè</i>	<i>brangiojè</i>
Š. <i>báltas</i>	<i>baltà</i>	<i>brangùs</i>	<i>brangi</i>

Daugiskaita

V. <i>baltì</i>	<i>báltos</i>	<i>brángūs</i>	<i>brángios</i>
K. <i>baltų</i>	<i>baltų</i>	<i>brangių</i>	<i>brangių</i>
N. <i>baltíems</i>	<i>baltóms</i>	<i>brangiéms</i>	<i>brangióms</i>
G. <i>báltus</i>	<i>báltas</i>	<i>brángius</i>	<i>brángias</i>
Įn. <i>baltaĩs</i>	<i>baltomìs</i>	<i>brangiaĩs</i>	<i>brangiomìs</i>
Vt. <i>baltuosè</i>	<i>baltosè</i>	<i>brangiuosè</i>	<i>brangiosè</i>
Š. <i>baltì</i>	<i>báltos</i>	<i>brángūs</i>	<i>brángios</i>

Pagal šią kirčiuotę kirčiuojami ir tie *i(u)* linksniuotės tvirtapradės šaknies būdvardžiai, kurie vienaskaitos vardininke išlaiko senovinį šakninį kirtį, bet kituose linksniuose kirčiuojami galūniniu kirčiu taip kaip *brangùs*, *-ì*. Štai jie: *áiškus*, *-i*, *lýgus*, *-i*, *smùlkus*, *-i*, *sódrus*, *-i*, *sótus*, *-i*, *tánkus*, *-i* ir kt.

9.1.2. **Ketvirtosios** (4) **kirčiuotės** dviskiemenių būdvardžių kirtis šokinėja iš galūnės į tvirtagalę arba trumpą šaknį, pvz.:

Vienaskaita

V. <i>leñgvas</i>	<i>lengvà</i>	<i>stiprùs</i>	<i>stipri</i>
K. <i>leñgvo</i>	<i>lengvõs</i>	<i>stipraũs</i>	<i>stipriõs</i>
N. <i>lengvám</i>	<i>leñgvai</i>	<i>stipriám</i>	<i>stipriai</i>
G. <i>leñgvą</i>	<i>leñgvą</i>	<i>stiprų</i>	<i>stiprių</i>
Įn. <i>lengvù</i>	<i>lengvà</i>	<i>stipriù</i>	<i>stiprià</i>
Vt. <i>lengvamè</i>	<i>lengvojè</i>	<i>stipriamè</i>	<i>stipriojè</i>
Š. <i>leñgvas</i>	<i>lengvà</i>	<i>stiprùs</i>	<i>stipri</i>

Daugiskaita

V. lengvì	leñgvos	stìprūs	stìprios
K. lengvĩ	lengvĩ	stipriũ	stipriũ
N. lengvíems	lengvóms	stipriems	stiprióms
G. lengvùs	lengvàs	stipriùs	stipriàs
Įn. lengvaĩs	lengvomìs	stipriaĩs	stipriomìs
Vt. lengvuosè	lengvosè	stipriuosè	stipriosè
Š. lengvì	leñgvos	stìprūs	stìprios

9.2. DAUGIASKIEMENIAI BŪDWARDŽIAI

Daugiaskiemenių būdvardžių yra visos keturios kirčiuotės.

9.2.1. **Pirmosios** (1) **kirčiuotės** daugiaskiemeniai būdvardžiai visuose linksniuose turi tą patį kirtį. Jei kirčiuojamas priešpaskutinis skienuo, tai to skienuo priegaidė yra tvirtapradė, pvz.: *akýtas, -a, galvótas, -a, geriáusias, -ia*. Jei pastovus kirtis yra trečiame ar ketvirtame nuo galo skienuose, tai tokie kirčiuoti skienuos gali būti tvirtapradžiai, tvirtagaliai arba trumpieji, pvz.: *mókslinis, -ė, vieniñtelis, -ė, rùdeniškas, -a, lietùviškas, -a*.

Pagal šią kirčiuotę kirčiuojami:

a) būdvardžiai su šiomis kirčiuotomis priesagomis:

-áusias, -ia: *didžiáusias, -ia, geriáusias, -ia*;

-étas, -a: *duobétas, -a, skylétas, -a*;

-ýkštis, -ė: *pernýkštis, -ė, vakarýkštis, -ė*;

-ýlas, -a: *akýlas, -a, ausýlas, -a*;

-ìngas, -a: *derlìngas, -a, išmintìngas, -a*; bet *priešìngas, -a*;

-iñtelis, -ė: *naujiñtelis, -ė, vieniñtelis, -ė*;

-ýtas, -a: *akýtas, -a, dantýtas, -a*;

-ývas, -a: *ankstývas, -a, senývas, -a*;

-ókas, -a: *didókas, -a, vélókas, -a*;

-ónas, -a: *geltónas, -a, raudónas, -a* (ir 3 kirčiuotės);

-ópas, -a: *abejópas, -a, dvejópas, -a*;

-ótas, -a: *barzdótas, -a, galvótas, -a*;

-úotas, -a: *plaukúotas, -a, taukúotas, -a*;

-ùistas, -a, -stas, -a: *ligùistas (ligústas), -a, miegùistas (miegústas), -a*;

b) būdvardžiai su šiomis nekirčiuotomis priesagomis:

-inis, -ė: *mókslinis, -ė, saváitinis, -ė* (plačiau žr. 9.3.1);

-iškas, -a: *vaĩkiškas, -a, lietùviškas, -a, pãsakiškas, -a*;

c) būdvardžiai su šiais kirčiuotais priešdėliais:

apý-: *apýgeris, -ė, apýsunkis, -ė*;

pó-: *póaukštis, -ė, póšaltis, -ė*;

prie-: *prie-kurtis, -ė, prie-trumpis, -ė*.

9.2.2. **Antrosios** (2) **kirčiuotės** daugiaskiemenių būdvardžių kirčiuotas būna tvirtagalys arba trumpasis priešpaskutinis skienuo, pvz.:

Vienaskaita

V.	<i>medìnis</i>	<i>medìnè</i>	<i>vilnõnis</i>	<i>vilnõnè</i>
K.	<i>medìnio</i>	<i>medìnès</i>	<i>vilnõnio</i>	<i>vilnõnès</i>
N.	<i>medìniam</i>	<i>medìnei</i>	<i>vilnõniam</i>	<i>vilnõnei</i>
G.	<i>medìnį</i>	<i>medìnę</i>	<i>vilnõnį</i>	<i>vilnõnę</i>
Įn.	<i>mediniù</i>	<i>medinè</i>	<i>vilnoniù</i>	<i>vilnonè</i>
Vt.	<i>medìniame</i>	<i>medìněje</i>	<i>vilnõniame</i>	<i>vilnõněje</i>
Š.	<i>medìni</i>	<i>medìne</i>	<i>vilnõni</i>	<i>vilnõne</i>

Daugiskaita

V.	<i>medìniai</i>	<i>medìnès</i>	<i>vilnõniai</i>	<i>vilnõnès</i>
K.	<i>medìnių</i>	<i>medìnių</i>	<i>vilnõnių</i>	<i>vilnõnių</i>
N.	<i>medìniam</i>	<i>medìnèms</i>	<i>vilnõniam</i>	<i>vilnõnèms</i>
G.	<i>mediniùs</i>	<i>medinè</i>	<i>svilnoniùs</i>	<i>vilnonès</i>
Įn.	<i>medìniais</i>	<i>medìnėmis</i>	<i>vilnõniais</i>	<i>vilnõnėmis</i>
Vt.	<i>medìniuose</i>	<i>medìnèse</i>	<i>vilnõniuose</i>	<i>vilnõnèse</i>
Š.	<i>medìniai</i>	<i>medìnès</i>	<i>vilnõniai</i>	<i>vilnõnès</i>

Antrajai kirčiuotei priklauso būdvardžiai su šiomis kirčiuotomis priesagomis:

-*aĩnis*, -*è*: *apvalaĩnis*, -*è*, *ketvirtaĩnis*, -*è*;

-*ėlis*, -*è*: *gražutėlis*, -*è*, *mažutėlis*, -*è*;

-*ylis*, -*è*: *mažylis*, -*è*, *jaunylis*, -*è*;

inis, -*è*: *auksinis*, -*è*, *naktinis*, -*è*; bet *viėtinis*, -*è*, *senóvinis*, -*è* (nekirčiuota priesaga) – pirmosios kirčiuotės (plačiau žr. 9.3.2);

-*õnis*, -*è*: *vilnõnis*, -*è*;

-*ukas*, -*è*: *mažučiùkas*, -*è*, *siauručiùkas*, -*è*;

-*utinis*, -*è*: *pirmutinis*, -*è*, *paskutinis*, -*è*;

-*utis*, -*è*: *mažutis*, -*è*, *sveikùtis*, -*è*.

9.2.3. **Trečiosios** (3) **kirčiuotės** daugiaskiemeniai būdvardžiai turi kirtį, šokinėjantį iš galūnės į priešpaskutinį skiemenį su tvirtaprade priegaide, pvz.:

Vienaskaita

V.	<i>paláidas</i>	<i>palaidà</i>	<i>palaidì</i>	<i>paláidos</i>
K.	<i>paláido</i>	<i>palaidõs</i>	<i>palaidỹ</i>	<i>palaidỹ</i>
N.	<i>palaidám</i>	<i>paláidai</i>	<i>palaidíems</i>	<i>palaidóms</i>
G.	<i>paláidą</i>	<i>paláidą</i>	<i>paláidus</i>	<i>paláidas</i>
Įn.	<i>paláidu</i>	<i>paláida</i>	<i>palaidaĩs</i>	<i>palaidomìs</i>
Vt.	<i>palaidamè</i>	<i>palaidojè</i>	<i>palaiduosè</i>	<i>palaidosè</i>
Š.	<i>paláidas</i>	<i>palaidà</i>	<i>palaidì</i>	<i>paláidos</i>

Daugiskaita

Trečiosios „a“ (3^a) **kirčiuotės** daugiaskiemenių būdvardžių kirtis šokinėja iš galūnės į trečiąjį nuo galo skiemenį, turintį tvirtaprade priegaidę, pvz.:

Vienaskaita		Daugiskaita	
V.	<i>álkanas alkanà</i>	<i>alkanì</i>	<i>áلكanos</i>
K.	<i>áلكano alkanõs</i>	<i>alkanũ</i>	<i>alkanũ</i>
N.	<i>alkanám alkanai</i>	<i>alkaníems</i>	<i>alkanóms</i>
G.	<i>áلكanq áلكanq</i>	<i>áلكanus</i>	<i>áلكanas</i>
Įn.	<i>áلكanu áلكana</i>	<i>alkanaĩs</i>	<i>alkanomìs</i>
Vt.	<i>alkanamè alkanojè</i>	<i>alkanuosè</i>	<i>alkanosè</i>
Š.	<i>áلكanas alkanà</i>	<i>alkanì</i>	<i>áلكanos</i>

Trečiosios „b“ (3^b) kirčiuotės būdvardžių kirtis šokinėja iš galūnės į trečiąjį nuo galo tvirtagalį arba trumpąjį skiemenį, pvz.:

Vienaskaita		Daugiskaita	
V.	<i>ařtimas artimà</i>	<i>artimì</i>	<i>ařtimos</i>
K.	<i>ařtimo artimõs</i>	<i>artimũ</i>	<i>artimũ</i>
N.	<i>artimám ařtimai</i>	<i>artimíems</i>	<i>artimóms</i>
G.	<i>ařtimq ařtimq</i>	<i>ařtimus</i>	<i>ařtimas</i>
Įn.	<i>ařtimu ařtima</i>	<i>artimaĩs</i>	<i>artimomìs</i>
Vt.	<i>artimamè artimojè</i>	<i>artimuosè</i>	<i>artimosè</i>
Š.	<i>ařtimas artimà</i>	<i>artimì</i>	<i>ařtimos</i>

Pagal trečiąją „a“ arba „b“ kirčiuotę kirčiuojami:

a) būdvardžiai su priesagomis:

-anas, -à: *áلكanas, -à (3^a), vařganas, -à (3^b);*

-imas, -à: *tólimas, -à (3^a), svėtimas, -à (3^b);*

-inas, -à: *dùlkinas, -à (3^a), kùpinas, -à (3^b);*

-zganas, -à: *bałzganas, -à, žalzganas, -à (3^b);*

b) būdvardžiai su priešdėliais:

ãp-: *ãpskritas, -à, ãplamas, -à (3^b);*

ãt-, atã-: *ãtbulas, -à, ãtdaras, -à, ãtkilas, -à, ãtviras, -à, atãtupstas, -à (3^b);*

ĩ-: *ĩstrižas, -à, ĩkypas, -à (3^b);*

ĩš-: *ĩšdrikas, -à, ĩštisas, -à (3^b);*

núo-: *núosavas, -à (3^a);*

pã-: *pãdrikas, -à, pãsklidas, -à (3^b);*

per-: *prãviras, -à, prãtisas, -à (3^b);*

ùž-: *ùždaras, -à (3^b).*

9.2.4. **Ketvirtosios (4) kirčiuotės** daugiaskiemeniai būdvardžiai turi kirtį, šokinėjantį iš galūnės į priešpaskutinį tvirtagalį arba trumpąjį skiemenį, pvz.:

Vienaskaita		Daugiskaita	
V.	<i>palankùs palankì</i>	<i>palañkùs</i>	<i>palañkios</i>
K.	<i>palankaùs palankiõs</i>	<i>palankiũ</i>	<i>palankiũ</i>
N.	<i>palankiám palañkiai</i>	<i>palankíems</i>	<i>palankióms</i>
G.	<i>palañky palañkiq</i>	<i>palankiùs</i>	<i>palankiàs</i>
Įn.	<i>palankiù palankià</i>	<i>palankiaĩs</i>	<i>palankiomìs</i>

Vt. *palankiamèpalankiojè* *palankiuosè* *palankiosè*
Š. *palankùs* *palankì* *palañkūs* *palañkios*

Pagal ketvirtąją kirčiuotę kirčiuojami *i(u)* linksniuotės būdvardžiai su priešdėliais:

ap-: *apdairùs, -ì, apsukrùs, -ì;*

at-: *atkaklùs, -ì, atsargùs, -ì;*

į-: *įdomùs, -ì, įmantrùs, -ì;*

iš-: *išdidùs, -ì, išlaidùs, -ì;*

nuo-: *nuolaidùs, -ì, nuolankùs, -ì;*

pa-: *padorùs, -ì, palankùs, -ì;*

pra-: *pranašùs, -ì, pravartùs, -ì;*

prie-: *priekabùs, -ì, prieraišùs, -ì;*

san-: *sandarùs, -ì, santūrùs, -ì;*

su-: *sumanùs, -ì;*

už-: *užgaulùs, -ì, užmaršùs, -ì.*

Kompiuterinis lietuvių kalbos žinynas. Nuo morfologijos iki reikalų raštų, sudarė Petras Kniūkšta, Vilnius: Šviesa, 2004.